

UNIČEVANJE DOMAČIJ — ENO IZMED OKUPATORJEVIH NASILIJ

(Nadaljevanje)

V prejšnji številki* Loških razgledov sem opisal to vrsto nasilja v letih 1941 in 1942, v tej številki pa ga opisujem za leto 1943.

Okupator je z nasiljem nadaljeval tudi v letu 1943. Često je izvajal manjše in večje vojaške akcije proti partizanskim enotam. Ob doživljanju neuspehov pa se je znašal nad nemočnim prebivalstvom. V to obdobje sovpada tudi kapitulacija Italije, ki je pripomogla k naglemu povečanju števila borcev proti okupatorju. Nastajali so nove brigade in odredi. Partizanske enote so prišle tudi do težkega orožja, kar je povečalo njihovo bojno sposobnost in moč.

Na loškem ozemlju so se po kapitulaciji Italije zadrževale poleg Prešernove brigade občasno tudi nekatere druge organizirane partizanske enote, ki so pomagale razbijati sovražnikove postojanke, osvobajati posamezna strateška ozemlja, jih nadzirati in braniti pred sovražnikom.

Da bi si okupator ponovno prilastil osvobojeno ozemlje, partizanske enote pa razredčil ali uničil, je povečeval število in obseg vojaških akcij. Med njimi je tako po obsegu kot po okrutnosti najbolj znana ofenziva »Traufe« (kap), ki je zajela Jelovico, Selško in Poljansko dolino, Žiri, Idrijo in Cerkljansko. Trajala je od 13. do 23. novembra. Številne družine so zaradi okupatorjevega divjanja ostale brez strehe nad glavo in brez vsakršnega imetja, veliko ljudi se je znašlo v zaporih in taboriščih, precej pa jih je okupator tudi na zverinski način pobil.

Proti koncu leta 1943 se je domobranstvo iz Dolomitov razširilo tudi na loško ozemlje. Prva domobranska postojanka je bila ustanovljena 28. decembra v Lučinah. To je bil znak za začetek še hujšega nasilja proti prebivalstvu, ki je bilo na strani OF oziroma NOG.

Leto 1943

Tudi v tem letu so domačije uničevali predvsem Nemci. Samo v posameznih primerih, in to šele v jeseni, so jim pri teh zločinih pomagali domobranci iz bližnjih dolomitskih postojank. Zato bom pri opisu navedel krivca za nasilje le v primeru, ko so bili navzoči tudi domobranci.

1. Neugotovljenega datuma so požgali mlin Franca Zgage, p. d. Pri Zgagu, Podporezen št. 1, ker so bili obveščeni, da melje žito za partizane.

2. Dne 23. aprila so požgali hišo in hlev Janka Kosma, p. d. Pri Kosmu, Železniki. V njej sta se zadrževala partizana, ki se na poziv nista hotela vdati. Eden je zgorel, medtem ko so drugega opečenega Nemci ujeli in kasneje ustrelili kot talca.

* Popravki: str. 237: *dokaj hitro, svojih gospodarjev*; str. 238: *novembru 1944*; str. 240: *ranil*.

3. Dne 30. avgusta so iz maščevanja, ker sta bila dva sina v partizanih, požgali kozolec in barako Jakoba Galičiča, p. d. Pri Lovranu, Fužine. Domačijo so izropali, domače pa odgnali v Nemčijo.

4. Dne 23. setpembra so Nemci od daleč opazili pod hišo Janeza Frlana, p. d. Košanca iz Jazbin št. 6, pet partizanov. Odprli so nanje ogenj s težkim orožjem; od zažigalnih bomb je zgorela hiša.

Operativni štab za zahodno Slovenijo, ki je imel svoj sedež v Cerknem, je sklenil, da bo z enotami, ki jih je imel na tem sektorju — Prešernovo in Vojkovo brigado ter Gorenjskim odredom — krenil v napad na nemške postojanke ob meji, jih osvojil in nato širil osvobojeno ozemlje vzdolž Poljanske in Selške doline proti Škofji Loki. Prva je prišla na vrsto 6. oktobra nemška postojanka v Davči.

Partizanskim napadom so sledili močni nemški protinapadi, ki so trajali neprekinjeno do 13. novembra, ko se je začela velika nemška ofenziva »Traufe«, ki se je končala 23. novembra. V teh protinapadih in v ofenzivi je bilo uničenih največ domačij in drugih poslopij.

5. Neugotovljenega dne med 6. oktobrom in 23. novembrom, to je med nemškimi protinapadi in v ofenzivi »Traufe«, so bili uničeni naslednji objekti:

a) zaradi topovskega streljanja s Hotavelj proti partizanskim položajem v Čabračah je pogorela hiša s hlevom Jurija Oblaka, p. d. Košančka, Čabrače št. 9;

b) iz maščevanja, ker so partizani v bližini napadli nemški avto in ubili nemškega oficirja, so požgali hišo Franca Krmelja, p. d. Kožuha, Zminec št. 8;

c) v kozolcu Pavla Jelovčana, p. d. Kožuha iz Leskovice, sta partizana (verjetno Gradnikove brigade) z lahkim minometom tolkla po nemški koloni, ki je prodirala iz Kopačnice proti Leskovici. Nemci so na njiju odprli močan ogenj iz vsega orožja. Zaradi njihovih izstrelkov je pogorel kozolec;

d) požgana je bila hiša Valentina Kejžarja, p. d. Poludnika, Robidnica, ki ni bila naseljena.

6. Dne 11. oktobra so Nemci zaradi vse večjega pritiska partizanov opustili postojanko v župnišču v Davči. Ob odhodu so stavbo požgali.

7. Dne 13. oktobra so Nemci od daleč z zažigalnimi izstrelki zažgali hišo s hlevom in gospodarsko poslopje Jurija Kumerja, p. d. Vresjaka, Hotavlje št. 11. To so storili iz maščevanja, ker so partizani napadli njihovo motorizirano kolono pri Preserškem lazu. Domnevali so, da so v hiši partizani.

8. Dne 18. oktobra je zaradi nemških zažigalnih izstrelkov zgorela hiša Marjana Makuca, p. d. »V Reber«, Sovodenj. Tega dne so Vojkovci napadali nemško postojanko v Sovodnju.

9. Dne 18. oktobra je nemško topništvo s Trebije podpiralo nemško posadko v Sovodnju, ki jo je napadla Vojkova brigada. Pri tem so močno poškodovali hišo s hlevom Franca Eržena, p. d. »Pri Sovodnikarju«, Sovodenj št. 3.

10. V noči od 22. na 23. oktober, ko so bili Nemci prisiljeni opustiti postojanko v Žireh, so požgali hišo Ruperta Gantarja, p. d. Pri Rupertu, Žiri, Stara vas št. 40, ki je stala tik za nemško postojanko.

11. Dne 27. oktobra so od daleč z zažigalnimi izstrelki zažgali hišo in hlev (kasneje pa z vžigalicami še kozolec) Franca Bogataja, p. d. Pri Bogataju, Fužine št. 17. V bližini hiše so opazili večjo skupino partizanov, ki se je umikala v gozd. Živino, ki so jo domači rešili iz gorečega hleva, so Nemci odpeljali proti Trebiji.

12. Dne 31. oktobra je neki izdajalec javil Nemcem, da se v Breznici pod Lubnikom zadržuje skupina partizanov z mobiliziranci. Zaradi tega so Nemci začeli obstreljevati vas s topovi iz Podpulfrce in jo obmetavati z zažigalnimi bombami iz aviona. Ob tem napadu je delno pogorela hiša, v celoti pa hlev z vso živino Antona Stanonika, p. d. Pri Dagarinu, Breznica št. 15 in kozolec — toplar Pavla Sušnika, p. d. Pri Kalanu, Breznica št. 18. Nemci so ob vdoru v vas izropali domačiji Pavla Sušnika in Habjana, p. d. Mavžarja in odpeljali s seboj premičnino in živino.

13. Dne 6. novembra so Nemci s topovi streljali s Hlavčih Njiv na zaselek Jelovica, kjer se je zadrževal tretji bataljon Prešernove brigade. Zagorelo je pri Filipu Mlakarju, p. d. Jelovčanu (zgorela hiša in hlev z živino), Filipu Počotniku, p. d. Pri Janezu (zgorela hiša in hlev z živino ter kozolec) in Jerneju Jelovčanu, p. d. Grogcu (zgorel hlev z živino, hiša pa je bila od granat delno porušena). Pri napadu je padlo več borcev, od katerih so štirje zgoreli.

14. Dne 9. novembra so Nemci od daleč obstreljevali s težkim orožjem domačijo Franca Kosa, p. d. Dobreta, Gorenja Žetina 2, v kateri so se zadrževali vezisti (verjetno iz Prešernove brigade). Od granate se je vnela hiša s hlevom. Ena izmed granat pa je ubila gospodarja in sina Franca.

15. Dne 12. novembra so požgali v Ojstrem Vrhu naslednje objekte:

a) hišo, hlev in kozolec Mihaela Šuštarja, Ojstri Vrh št. 7, p. d. Pri Kosu. Požgali so iz maščevanja, ker so bili obveščeni, da družina sodeluje s partizani. Družina se je pravočasno umaknila k sorodnikom. Nekaj živine je zgorelo v hlevu, drugo pa so odpeljali s seboj;

b) nenaseljeno kajžo Ivice Čemažar, Ojstri Vrh št. 3, p. d. Pri Iletu, ker so v njej našli koruzo in druga živila, namenjena partizanom;

c) pet senikov Marjana Thalerja iz Železnikov.

16. Dne 16. novembra so Nemci in domobrance iz dolomitskih postojank uničili naslednje objekte:

a) požgali hišo in hlev Frančiške Žakelj, p. d. Pri Balčku, Goropeke št. 1, ki je bila nenaseljena (Nemci so lastnico in hčerko izselili aprila 1943 v Nemčijo, sin pa je bil v partizanih). V hiši so se večkrat zadrževali partizani. Pred požigom so bili v njej borci Vojkove brigade, ki so se pred prihodom Nemcev in domobrancev umaknili;

b) požgali hišo in hlev Marije Reven, p. d. Pri Kremžarju, Žirovski Vrh št. 41. Hišo so pred požigom delno izropali. V bližini kmetije so bili na položajih borci Vojkove brigade. V boju je padla namestnica političnega komisarja drugega bataljona Mihaela Skapin-Drina, ki je bila po vojni razglašena za narodno herojinjo;

c) požgali hišo, hlev in kozolec Janeza Bogataja, p. d. Pri Debencu, Račeva št. 18. Poprej so pobrali hrano in živino ter jo odpeljali s seboj. V hiši se je zadrževala enota Vojkove brigade. Na hišo so pred požigom od daleč streljali s topovi in mitraljezi. Ena izmed min je eksplodirala v kletnih prostorih in ubila gospodarjevo sestro Terezijo Bogataj in težje ranila njegovo hčerko Ivanko, ki je oslepela na eno oko;

d) topovska granata, ki so jo izstrelili domobrance iz postojanke Vrh Treh Kraljev, je priletela v neposredno bližino hiše Franca Žaklja iz Stare vasi (na Jezerih), sedaj Partizanska cesta št. 35, in močno poškodovala polovico ostrešja in zadnji del hiše.

17. Dne 17. novembra so požgali naslednje objekte:

a) hišo, hlev in kozolec Urbana Kokalja, p. d. Pri Hkavcu, Trebija št. 22. Požgali so iz maščevanja, ker so jih pred tem napadli borci Vojkove brigade, ki so zasedali položaje nad hišo. Pred požigom so pobili dvoje govedi in meso odpeljali s seboj. Aretirali so gospodarja in sina, vtem ko sta gospodinja in hčerka pravočasno pobegnili proti Stari Oselici;

b) hišo in hlev Janeza Vidmarja, p. d. Na Budgej, Trebija. V bližini hiše je bila partizanska zaseda z mitraljezom (verjetno Vojkove brigade). Nemci so nanjo streljali z minometom. Ena izmed min je zanetila požar na hlevu. Ko so se Nemci prebili do hiše, so domače zaklenili vanjo, jo polili z bencinom in zažgali, nakar so odšli. S seboj so odpeljali meso treh govedi, ki so jih pobili. Družini se je posrečilo, da se je rešila iz goreče hiše.

18. Dne 20. novembra so z zažigalnimi bombami uničili štiri domačije od sedmih na Prtovču, in to iz maščevanja, ker so bili domačini vsi na strani NOV. V vasi so se stalno zadrževali partizani. Zgoreli so naslednji objekti:

a) hiša in hlev Pavla Tolarja, p. d. pri Štancarju;

b) hiša in hlev Tomaža Mohoriča, p. d. Pri Petričku;

c) hiša in hlev Johana Tolarja, p. d. pri Peterc;

d) hiša Franca Tolarja, p. d. Pri Matjažu.

Po ofenzivi pa so bili uničeni naslednji objekti:

19. Dne 9. decembra so Nemci v Pevnem napadli skupino borcev drugega bataljona Prešernove brigade (ostali del bataljona se je zadrževal na Planici), ki je bili namenjena na železniško postajo v Škofji Loki, kjer naj bi zažgala cisterne z bencinom. V boju je padel en nemški vojak, več pa je bilo ranjenih. Iz maščevanja so nato v Pevnem požgali naslednje objekte:

a) hlev, kozolec in senik Franca Kalana, p. d. Pri Omanu, Pevno št. 5;

b) hlev, kozolec in senik Matevža Kalana, p. d. Pri Štinetu, Pevno št. 4;

c) hlev Antona Aliča, p. d. Pri Alču, Pevno št. 9;

d) hlev in druga gospodarska poslopja Jožeta Langerholca, p. d. Pri Gregorcu, Pevno št. 7.

S seboj so odpeljali naropano živino, kolikor je ni zgorelo, in hrano.

20. Dne 28. decembra ob napadu Nemcev na enote Prešernove brigade pri Sv. Mohorju, se je od topovske granate ali mine iz minometa vnel hlev Janeza Potočnika, p. d. pri Duševcu, Bezovica št. 4, v katerem se je zadrževala skupina partizanov s težkim orožjem.

(se nadaljuje)